

Яковлев Д.В.

Національний університет «Одеська юридична академія»

ОПОРТУНІСТИЧНА ПОВЕДІНКА ЯК СКЛАДОВА ПОЛІТИЧНИХ РЕФОРМ

У процесі політичної діяльності важливу роль відіграє урахування різноманіття соціальних, економічних та політичних позицій акторів, що представляють як державу владу так і громадянське суспільство. Специфіка політичного простору проявляється у необхідності постійного пошуку компромісів, веденні переговорів з прихильниками та опонентами для реалізації головної мети – управління суспільними процесами.

Протиріччя у діяльності політичних акторів між приватними та груповими інтересами (благами), з одного боку, і суспільним інтересом (благом), з іншого, посилюється у трансформаційні періоди. У процесі демократичного переходу на зміну усталеним нормам, цінностям, моделям політичної взаємодії приходять інші, які потребують легітимації у громадській думці та політичному дискурсі. Впровадження необхідних реформ ускладнюється не лише активізацією прямих, публічних опонентів, а і «тихим», тіншовим спротивом тих, хто мав би реалізовувати обраний політичний курс.

Мова йде про опортуністичну поведінку частини правлячих еліт, які намагаються отримати односторонні преференції та переваги, декларуючи при цьому необхідність досягнення спільного блага. Реформи завжди приймають виклик з боку опортуністів, які прагнуть реалізувати власні інтереси не відкрито та публічно, а діють підступно.

Урахування такого фактору, як опортуністична поведінка має стати однією із важливих складових політичного реформування.

В основі опортуністичної поведінки – об'єктивна розбіжність політичних інтересів, нерівномірний доступ до важливої інформації (асиметричність), егоїзм та прагнення перемогти політичних конкурентів. Опортуністична поведінка не передбачає переходу до відкритої політичної боротьби, вона має латентний характер. На відміну від опортуністичної поведінки у економічній діяльності, політичний опортунізм призводить не лише до збитків (поразки) однієї зі сторін, а й ускладнює (часто – унеможлиблює) проведення реформ, підриває суспільну довіру до усіх політичних акторів, до усієї демократичної

політичної системи, відкриває шлях до влади антидемократичних сил популістів, екстремістів, автократів.

Суб'єкт опортуністичної поведінки розуміє сутність власних дій, він свідомо використовує політичну ситуацію для отримання приватної вигоди за рахунок суспільного блага, прикриваючи свої реальні наміри демагогією, популізмом та відвертою брехнею.

В основі демократичних реформ має знаходитись не ігнорування опортунізму і не моралізаторство (заклики «подумати про суспільство», «про інших», бути добрими та чесними), а пошук реальних правових, політичних, економічних механізмів щодо обмеження впливу опортуністичної поведінки. Одним із таких дієвих механізмів у сучасному світі виступає діяльність незалежних мас-медіа, які можуть «таємне» зробити «явним», розкриваючи істинні причини тих, або інших дій політичних акторів, їх спроби маніпуляцій та шахрайства.

З позицій теорії публічного вибору, політична діяльність індивідів має деякі спільні риси із економічною – люди діють раціонально, переслідують власні інтереси, намагаються мінімізувати витрати і максимізувати прибуток. На думку одного із засновників теорії публічного вибору Дж. Б'юкенена, «політика представляє собою складну систему обмінів між індивідами, в якій останні колективно прагнуть до досягнення своїх приватних цілей, оскільки не можуть реалізувати їх шляхом звичайного ринкового обміну» [1].

Окрім Дж. Б'юкенена, опортуністичну поведінку досліджували Е. Крюгер, Г. Талок, Б. Вейнгаст, А. Диксит, Д. Норт та ін.

В умовах демократичного політичного процесу актори змагаються за державну владу шляхом участі у виборах. Отримуючи відповідні повноваження та потужні механізми впливу на політичну реальність, вони намагаються реалізувати положення передвиборчої програми (здійснити реформи, які були підтримані населенням). Водночас, держава у межах теорії публічного вибору, це також ринок, але ринок особливого роду. У державі поєднується конкуренція між політичними акторами та влада, компроміси та вплив, переговори та управління. Учасниками даного ринку, його дійовими особами є громадяни – виборці і депутати, посадовці і політики, які обмінюються голосами і передвиборчими обіцянками. Але виборці, які проголосували за кандидатів на виборні посади (політиків), у результаті опиняються у залежності від бюрократів (державна влада), які не мають відповідної легітимності, але наділені повноваженнями щодо управлінської діяльності. У цьому – джерело

опортуністичної поведінки бюрократії як управлінського класу. Завдання-мінімум для бюрократа полягає у збереженні статусу, який надає посада, а завдання-максимум – підвищення кар'єрними сходами та використання владного ресурсу у своїх особистих інтересах.

Опортуністичний стиль у політичній діяльності передбачає намагання збільшити політичний вплив через відмову від будь-яких політичних принципів, Результатом опортуністичної поведінки стає переважання короткотермінової вигоди над стратегічною взаємодією, приватного інтересу над суспільним, бюрократів над політиками, блокування реформ.

І останнє. Що може бути гіршим за опортуністичну поведінку, з її гіперболізацією приватного інтересу та використанням брудних і часто незаконних методів політичної конкуренції? Лише одне – «зверхнє» ставлення до приватного інтересу, домінування «суспільного» інтересу, який має інтенцію перетворюватись на «державний» інтерес та уособлюватись бюрократією, апаратом, номенклатурою. У цьому випадку відбувається монополізація державою політичного, економічного, культурного просторів, активно розвиваються тоталітарні тенденції. Але це ми, здається, вже проходили.

Література

1. Бьюкенен Дж. Конституция экономической политики /Бьюкенен Дж./ Ворпосы экономики. – 1994. – № 6. – с. 84–125.